

OBSAH

ÚVOD	3
OBEČNÁ ČÁST	4
(M. Valenta)	
1 Pojetí psychopedie a její postavení v systému věd	4
1.1 Pojetí psychopedie	4
1.2 Postavení psychopedie v systému věd	5
2 Terminologie v psychopedii	7
3 Z historie péče o osoby s mentálním postižením či jinou duševní poruchou	17
3.1 Koncepční změny v oblasti psychopedie spojené s novými legislativními úpravami	29
4 Specifika osobnosti klienta s mentálním postižením i dalšími duševními poruchami	35
4.1 Osoby s mentálním postižením	35
4.2 Osoby s jinou duševní poruchou	40
4.2.1 Děti s pervazivní vývojovou poruchou	40
4.2.2 Děti s poruchami chování a emocí	41
4.2.3 Klienti se schizofrenií	42
4.3 Sexualita osob s mentálním postižením (Z. Kozáková)	44
4.3.1 Postoje k sexualitě osob s mentálním postižením	46
4.3.2 Partnerství osob s mentálním postižením	49
4.3.3 Manželství osob s mentálním postižením	51
4.3.4 Rodičovství osob s mentálním postižením	52
4.3.5 Sexuální zneužívání osob s mentálním postižením	53
4.3.6 Doporučení pro omezení výskytu sexuálního zneužívání	56
5 Etiologie mentálního postižení	58
5.1 Prenatální příčiny	58
5.2 Perinatální příčiny	59
5.3 Postnatální příčiny	60
6 Diagnostika v psychopedii	61
6.1 Klinické diagnostické prostředky	62
6.1.1 Anamnéza	62
6.1.2 Pozorování	63
6.1.3 Rozhovor	65
6.1.4 Dotazník	66
6.1.5 Analýza produktů činnosti	67
6.1.5.1 Analýza písma	67
6.1.5.2 Analýza hry	68
6.1.5.3 Analýza kresby	73
6.1.6 Případová studie	78
6.2 Testové metody	79
6.2.1 Didaktické testy	79
6.2.2 Sociometrické testy	80
6.2.3 Psychodiagnostické metody	81
6.2.3.1 Vývojové škály	81
6.2.3.2 Pojetí inteligence a jejího testování	82
6.2.3.3 Testy specifických funkcí a schopností	85
7 Edukační systém a služby sociální péče určené osobám s mentálním postižením	88
8 Prevence mentálního postižení a integrace jedinců s mentálním postižením	97
9 Alternativní přístupy k edukaci a péči o osoby s mentálním postižením	107
9.1 Slovo o alternativě	107
9.2 Alternativní pedagogické koncepce 20. století	110
9.3 Antropozofická pedagogika	114
9.3.1 Waldorfská škola	116
9.3.2 Camphillské léčebné komunity	117
10 Terapeutické přístupy v péči o osoby s mentálním postižením	125
(M. Valenta, O. Müller)	
10.1 Klasifikace a charakteristika terapií využitelných v péči o osoby s mentálním postižením	126

10.1.1	Terapie hrou	126
10.1.2	Pracovní a činnostní terapie	127
10.1.3	Psychomotorická terapie	129
10.1.4	Terapie s účastí zvířete	130
10.1.4.1	Hipoterapie	131
10.1.4.2	Canisterapie	132
10.1.5	Expresivní terapie	133
10.1.5.1	Muzikoterapie	134
10.1.5.2	Dramaterapie	138
10.1.5.3	Arteterapie	143
10.1.5.4	Biblioterapie	147
11	Alternativní a augmentativní komunikace	150

METODICKÁ ČÁST **165**

(M. Valenta, O. Müller)

1	Teorie výchovy osob s mentálním postižením či jinou duševní poruchou	165
	(O. Müller, M. Vítková, I. Strnadová, M. Mužáková, Z. Kozáková)	
1.1	Základní východiska	165
1.1.1	Obsah, formy a podmínky výchovy	168
1.1.2	Cíle a výsledky výchovy	170
1.1.3	Metody a další prostředky výchovy	171
1.1.4	Konkretizace vybraných výchovných metod uplatnitelných u osob s mentálním postižením	174
1.1.4.1	„Terapeutické“ metody	174
1.1.4.2	Dramika (výchovná dramatika)	174
1.1.4.3	Program instrumentálního obohacení (P.I.E. - Programm of Instrumental Enrichment)	179
1.1.4.4	Alternativní a augmentativní komunikace	181
1.1.4.5	Další podpůrné pedagogické metody	183
1.1.4.6	Rehabilitační metody	187
1.2	Koncept bazální stimulace a její využití při edukaci jedinců s těžkým postižením (M. Vítková)	190
1.2.1	Okruh osob s těžkým postižením a souběžným postižením více vadami	190
1.2.2	Těžké postižení jako trvalé ohrožení vývoje a života	192
1.2.3	Zásady podpory těžce postižených žáků	192
1.2.4	Model „vnímání – představy – myšlení“ jako základ terapií ve speciálně pedagogické intervenci	194
1.2.5	Koncept bazální stimulace	197
1.3	Socializace osob s mentálním postižením	203
1.4	Výchova dítěte s mentálním postižením v rodině	206
1.4.1	Další modely reakcí rodičů na výskyt postižení (I. Strnadová)	208
1.4.2	Vlivy na rodinu s dítětem s mentálním postižením (I. Strnadová)	209
1.4.3	Podpora poskytovaná rodinám dětí s mentálním postižením v České republice (I. Strnadová)	210
1.4.4	Výchovné přístupy a organizace života v rodině s dítětem s mentálním postižením	211
1.5	Osobnost a profesní zdatnost psychopeda	213
1.6	Předškolní a školní výchova osob s mentálním postižením	216
1.6.1	Raná péče a předškolní výchova	216
1.6.2	Složky výchovy jako součásti výchovně-vzdělávacího procesu na základní škole	219
1.6.3	Výchova na základních školách speciálních	223
1.6.3.1	Rehabilitační vzdělávací program pomocné školy (M. Vítková)	224
1.7	Výchova v zařízeních sociálních služeb	228
1.8	Standardy kvality sociálních služeb (Z. Kozáková)	232
1.8.1	Základní charakteristika standardů	232
1.8.2	Způsob hodnocení kvality pomocí standardů	233
1.8.3	Typy standardů	234
1.8.3.1	Procedurální standardy kvality sociálních služeb	234
1.8.3.2	Personální standardy kvality sociálních služeb	234
1.8.3.3	Provozní standardy kvality sociálních služeb	235
1.9	Příprava vstupu a vstup na volný trh práce	236
1.9.1	Sebeobhajování osob s mentálním postižením (Z. Kozáková)	238
1.9.1.1	Schůzky sebeobhájců	239
1.10	Volný čas a zájmová činnost	241

1.11	Společenské organizace a občanská sdružení	241
1.11.1	Vznik Společnosti pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, o. s. (M. Mužáková)	242
1.11.2	Činnost SPMP po roce 1989 (M. Mužáková)	243
1.11.2.1	Sociální služby pro osoby s mentálním postižením	243
1.11.3	Vznik a rozvoj dalších nestátních neziskových organizací	244
1.12	Výchova osob s jinou duševní poruchou	246
1.12.1	Děti s pervazivní vývojovou poruchou	246
1.12.2	Děti s poruchami chování a emocí	250
1.12.3	Dospělí klienti s psychiatrickou diagnózou	251
2	Didaktika osob s mentálním postižením (M. Valenta)	252
2.1	Teorie vzdělávání osob s mentálním postižením	252
2.2	Teorie vyučování osob s mentálním postižením	257
2.2.1	Teoretická východiska procesu vyučování osob s mentálním postižením	257
2.2.1.1	Gnozeologická východiska vyučování	257
2.2.1.2	Psychologická východiska vyučování	259
2.3	Didaktické zásady	264
2.4	Didaktické metody	268
2.4.1	Motivační metody	269
2.4.1.1	Úvodní motivační metody	269
2.4.1.2	Průběžné motivační metody	270
2.4.2	Expoziční metody	270
2.4.2.1	Metody přímého přenosu poznatků	270
2.4.2.2	Metody zprostředkovaného přenosu poznatků	271
2.4.3	Metody fixační	275
2.4.4	Klasifikační metody	278
2.5	Vyučovací formy	280
2.6	Didaktické pomůcky	283
3	Vybrané předmětové didaktiky (M. Valenta)	287
3.1	Smyslová výchova	287
3.1.1	Rozvoj diferenciací jednotlivých analyzátorů	288
3.2	Vyučování českého jazyka na prvním stupni základní školy praktické	293
3.2.1	Počáteční čtení na základní škole praktické	294
3.2.2	Počáteční psaní na základní škole praktické	297
3.3	Metodika prvouky a věcného učení	300
3.4	Poznámky k vyučování matematiky	303
3.4.1	Matematické zkušenosti dětí před vstupem do školy a na začátku školní docházky	304
3.4.2	Geneze kvantitativních (mnohostních) představ vedoucích k pojmu přirozeného čísla	305
3.4.3	Početní výkony	306
3.4.4	Slovní úlohy	307
3.4.5	Geometrie	308
3.5	Metodika pracovního vyučování	309
3.5.1	Odras zvláštností osobnostní struktury žáků s mentálním postižením v hodinách pracovního vyučování	309
3.5.2	Didaktické prostředky a obsah pracovního vyučování	311
3.6	Metodika výtvarné výchovy	318
3.6.1	Tvořivé pojetí výtvarné výchovy na základní škole praktické	319
3.6.2	Výtvarná výchova v nižších ročnících základní školy praktické	320
3.6.3	Výtvarná výchova ve vyšších ročnících základní školy praktické	326
3.7	Metodika hudební výchovy	329
3.7.1	Rozvíčování v hodinách hudební výchovy	330
3.7.2	Pěvecké činnosti	334
3.7.3	Instrumentální činnost	336
3.7.4	Hudebně-pohybové hry	338
3.7.5	Hudební poslech	339
3.8	Metodické poznámky k vyučování tělesné výchovy	340
3.8.1	Organizace tělesné výchovy	341
3.8.2	Obsah předmětu tělesná výchova	342

3.8.3	Dopravní výchova dětí s mentálním postižením	344
3.9	Sexuální výchova osob s mentálním postižením (Z. Kozáková)	346
3.9.1	Schéma sexuální výchovy	348
3.9.2	Principy sexuální výchovy	349
3.9.3	Základní východiska sexuální výchovy osob s mentálním postižením	350
3.9.4	Metody a formy sexuální výchovy	353
3.9.5	Obsah sexuální výchovy osob s mentálním postižením v období základního vzdělávání	355
3.9.5.1	Sexuální výchova osob s lehkým mentálním postižením	355
3.9.5.2	Sexuální výchova osob se středně těžkým mentálním postižením	358
3.9.5.3	Sexuální výchova osob s těžkým mentálním postižením a souběžným postižením více vadami	361

PŘÍLOHY

364

Přehled možnosti studia speciální pedagogiky se zaměřením na psychopedii na vysokých školách v České republice

364

Adresář SPC pro osoby s mentálním postižením

368

Ukázky IVP pro integrovaného žáka s mentálním postižením

370

Základní koncepční a legislativní předpisy

376

LITERATURA

378